

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.2.34>

НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Віктор Черній

*здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-1401-6823*

Анотація. Фахівці з адміністративного права доволі часто звертають увагу на питання, пов'язані з правовим регулюванням функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні. Водночас варто віддати належне висновкам та пропозиціям, які сформульовані фахівцями з інших галузевих наук. Місцеве самоврядування є складним та багатомірним явищем, а отже, навряд чи можна дослідити його повно та всебічно лише в межах науки адміністративного права. Стають у нагоді розробки фахівців з економічних наук, політичних наук, державного управління. Що ж до юридичних наук, то важливими є висновки та пропозиції, сформульовані фахівцями з фінансового права, трудового права, теорії держави і права, але найбільше – з конституційного права.

Метою статті є дослідити основні напрями, за якими вчені рекомендують удосконалювати систему органів місцевого самоврядування в Україні.

У дослідженні застосовуються такі методи, притаманні гуманітарним наукам загалом та юридичній науці зокрема, як метод дедукції, індукції, а також синтезу та аналізу. Під час проведення дослідження автор спирався на аксіологічний та діалектичний методологічні підходи до вирішення поставленого перед собою питання.

Усі праці вчених-конституціоналістів, які стали у нагоді в дослідженні адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні, доцільно поділити на дві групи. Перша група – це праці тих конституціоналістів, які аналізують проблематику місцевого самоврядування в усіх своїх дослідженнях або в більшості своїх праць. Друга група – це праці тих фахівців із конституційного права, яких найчастіше цитуються в роботах про органи місцевого самоврядування, написаних вченими-адміністративістами.

Підкреслено, що в цих працях містяться деякі напрями подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання системи органів місцевого самоврядування в Україні. Наприклад, у працях професора Н.В. Мішиної розглянуті органи самоорганізації населення. У контексті дослідження адміністративно-правового регулювання системи органів місцевого самоврядування в Україні, його подальшого удосконалення виникає важливе для нашого дослідження запитання: чи є органи самоорганізації населення органами місцевого самоврядування? Від відповіді на це запитання залежатиме структура системи органів місцевого самоврядування, функціонування яких буде досліджуватися з метою подальшого удосконалення його адміністративно-правового регулювання. Зазначена авторка не вважає ці органи елементами системи органів місцевого самоврядування в Україні, не зараховує їх до числа органів місцевого самоврядування. Проаналізувавши ці міркування, можна знайти додаткові аргументи на користь того, щоб не включати органи самоорганізації населення до системи органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання місцевого самоврядування, місцеве самоврядування, територіальна громада, місцева виконавча влада, публічна влада.

DIRECTIONS OF FURTHER IMPROVEMENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE SYSTEM OF LOCAL GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE

Viktor Chernii

*Applicant at the Department of Administrative and Entrepreneurship Law
Zaporizhia National University (Zaporizhia, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-1401-6823*

Abstract. Experts in administrative law often pay attention to issues related to the legal regulation of the functioning of the system of local self-government in Ukraine. At the same time, we should pay tribute to the conclusions and suggestions formulated by experts in other fields of science. Local self-government is a complex and multidimensional phenomenon, and therefore it is hardly possible to study it fully and comprehensively only within the science of administrative law. The developments of specialists in economics, political science, and public administration are useful. As for the legal sciences, the conclusions and proposals formulated by experts in financial law, labor law, the theory of state and law, but most of all – in constitutional law are important.

The aim of the article is to explore the main areas in which scientists recommend improving the system of local government in Ukraine.

The research uses such methods inherent in the humanities in general and legal science in particular, as deductions, inductions, as well as synthesis and analysis. In conducting the study, the author relied on axiological and dialectical methodological approaches to solving the question.

All the works of constitutional scholars, which were useful in the study of administrative and legal regulation of the functioning of the system of local self-government in Ukraine, should be divided into two groups. The first group is the works of those constitutionalists who analyze the problems of local self-government in all their research or in the vast

majority of their works. The second group is the works of those specialists in constitutional law who are most often cited in works on local governments written by scholars-administrators.

It is emphasized that these works contain some areas for further improvement of administrative and legal regulation of the system of local self-government in Ukraine. For example, in the works of Professor Mishina considered the bodies of self-organization of the population. In the context of the study of administrative and legal regulation of the system of local self-government in Ukraine, its further improvement, an important question arises for our study: are the bodies of self-organization of the population local governments? The answer to this question will determine the structure of the system of local governments, the functioning of which will be studied in order to further improve its administrative and legal regulation. The mentioned author does not consider these bodies as elements of the system of local self-government bodies in Ukraine, does not refer them to the number of local self-government bodies. After analyzing these considerations, one can find additional arguments in favor of not including the bodies of self-organization of the population in the system of local self-government.

Key words: administrative regulation of local self-government, local self-government, territorial community, local executive power, public power.

KIERUNKI DALSZEJ POPRAWY ADMINISTRACYJNOPRAWNEJ REGULACJI SYSTEMU ORGANÓW SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO NA UKRAINIE

Viktor Chernii

student Katedry Prawa Administracyjnego i Gospodarczego Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

ORCID ID: 0000-0003-1401-6823

Adnotacja. Specjaliści od prawa administracyjnego dość często zwracają uwagę na kwestie związane z regulacją prawną funkcjonowania systemu organów samorządu terytorialnego na Ukrainie. Jednocześnie należy przyznać wnioski i propozycje sformułowane przez specjalistów z innych nauk branżowych. Samorząd terytorialny jest zjawiskiem złożonym i wielowymiarowym, a zatem trudno jest go w pełni i kompleksowo zbadać jedynie w ramach nauki prawa administracyjnego. Przydatne są opracowania specjalistów z nauk ekonomicznych, nauk politycznych, administracji publicznej. Jeśli chodzi o nauki prawne, ważne są wnioski i propozycje sformułowane przez specjalistów z zakresu prawa finansowego, prawa pracy, teorii państwa i prawa, ale przede wszystkim z prawa konstytucyjnego.

Celem artykułu jest zbadanie głównych kierunków, w których naukowcy zalecają poprawę systemu organów samorządu terytorialnego na Ukrainie.

Materiały i metody badawcze. W badaniu stosuje się takie metody nieodłącznie związane z naukami humanistycznymi w ogóle, a w szczególności z naukami prawniczymi, jak metoda dedukcji, indukcji oraz syntezy i analizy. Podczas prowadzenia badań autor oparł się na metodologii aksjologicznej i dialektycznej, aby rozwiązać postawione przed sobą pytanie.

Wyniki i ich omówienie. Wszystkie prace naukowców konstytucjonalistów, które przydały się w badaniu administracyjno-prawnych regulacji funkcjonowania systemu organów samorządu terytorialnego na Ukrainie, należy podzielić na dwie grupy. Pierwsza grupa to prace konstytucjonalistów, analizujących problematykę samorządu terytorialnego we wszystkich swoich badaniach lub w zdecydowanej większości swoich prac. Druga grupa to prace specjalistów z prawa konstytucyjnego, którzy są najczęściej cytowani w pracach dotyczących organów samorządu terytorialnego napisanych przez naukowców-administratystów.

Podkreślono, że prace te zawierają pewne kierunki dalszej poprawy administracyjno-prawnej regulacji systemu organów samorządu terytorialnego na Ukrainie. Na przykład prace profesora N.V. Mishynoi rozważono organy samoorganizacji ludności. W kontekście badania administracyjno-prawnych regulacji systemu organów samorządu terytorialnego na Ukrainie, jego dalszej poprawy pojawia się ważne dla naszego badania pytanie – czy są organy samoorganizacji ludności organami samorządu terytorialnego? Od odpowiedzi na to pytanie będzie zależała struktura systemu organów samorządu terytorialnego, których funkcjonowanie będzie badane w celu dalszej poprawy jego regulacji administracyjno-prawnych. Wspomniana autorka nie uważa tych organów za elementy systemu organów samorządu terytorialnego na Ukrainie, nie zalicza ich do organów samorządu terytorialnego. Po przeanalizowaniu tych rozważań można znaleźć dodatkowe argumenty za niewłączaniem organów samoorganizacji ludności do systemu organów samorządu terytorialnego.

Słowa kluczowe: regulacja administracyjno-prawna samorządu terytorialnego, samorząd terytorialny, wspólnota terytorialna, samorządowa władza wykonawcza, władza publiczna.

Вступ. Фахівці з адміністративного права доволі часто звертають увагу на питання, пов'язані з правовим регулюванням функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні. Водночас варто віддати належне висновкам та пропозиціям, які сформульовані фахівцями з інших галузевих наук. Місцеве самоврядування є складним та багатомірним явищем, а отже, навряд чи можна дослідити його повно та всебічно лише в межах науки адміністративного права. Стають у нагоді розробки фахівців з економічних наук, політичних наук, державного управління. Що ж до юридичних наук, то важливими є висновки та пропозиції, сформульовані фахівцями з фінансового права, трудового права, теорії держави і права, але найбільше – з конституційного права.

Основна частина. Метою статті є дослідити основні напрями, за якими вчені рекомендують удосконалювати систему органів місцевого самоврядування в Україні.

Методи дослідження. У дослідженні застосовуються такі методи, притаманні гуманітарним наукам загалом та юридичній науці зокрема, як методи дедукції, індукції, а також синтезу та аналізу. Під час проведення дослідження автор спирався на аксіологічний та діалектичний методологічні підходи до вирішення поставленого перед собою питання.

Результати та їх обговорення. Може здаватися, що дослідження адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні може базуватися лише на напрацюваннях фахівців з адміністративного права, а ознайомлення з розробками конституціоналістів є малододільним. Тим не менш таке твердження було б хибним.

По-перше, Конституція України 1996 року є основним джерелом адміністративного права. З цього питання О.В. Константи́й, який на монографічному рівні досліджував джерела адміністративного права України, узагальнив, що Конституція України є «головним джерелом адміністративного права, тому що:

- по-перше, закріплює систему органів виконавчої влади;
- по-друге, у ній матеріалізуються принципи державного управління;
- по-третє, встановлюються права і обов'язки громадян в управлінській сфері;
- по-четверте, має вищу юридичну силу;
- по-п'яте, конституційні положення є базою для інших джерел права» (Константи́й, 2000: 10).

Відповідно, і всі акти Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції (особливо ті, в яких він здійснює тлумачення положень Основного Закону), і вся конституційна доктрина є надзвичайно важливими для галузі адміністративного права України так само, як і для адміністративно-правової науки.

По-друге, фахівці з адміністративного права, чиї праці було проаналізовано вище, віддають належне і нормам галузі конституційного права, і розробкам фахівців-конституціоналістів. Так, О.М. Алтуніною щодо наукової новизни її дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Діяльність органів місцевого самоврядування щодо здійснення делегованих функцій та повноважень виконавчої влади» (спеціальність 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право») зазначено, що у роботі «удосконалено визначення співвідношення конституційних та адміністративно-правових засад здійснення місцевого самоврядування в Україні, особливість якого полягає в тому, що конституційні засади є основою для адміністративно-правових засад, які розвивають, деталізують і конкретизують конституційні норми» (Алтуніна, 2009: 3–4). Слід повністю погодитись із тим, як дослідниця визначила співвідношення конституційної та адміністративної площини в наукових галузевих дослідженнях.

Ще одним прикладом може слугувати фрагмент із дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук А.А. Казанчана на тему «Правозастосувальна діяльність органів місцевого самоврядування: питання теорії та практики», успішно захищеної за спеціальністю 12.00.07.

Автор починає свою працю (тобто обґрунтовує актуальність вибраної теми дослідження) так: «За роки незалежності України сталися кардинальні зміни у всій системі територіальної організації влади. Відбувся відхід від радянської централізованої піраміди влади, отримала конституційне закріплення нова модель організації влади, що базується на принципах демократії, верховенства права, розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки, визнання та гарантованості місцевого самоврядування. Одним із найважливіших завдань конституційної реформи є розбудова незалежної, суверенної, демократичної, соціальної і правової держави, реформування механізму управління на регіональному та місцевому рівнях, встановлення належного балансу загальнодержавних та місцевих інтересів, розвиток системи місцевого самоврядування, забезпечення надійного матеріального, фінансового, кадрового, інформаційного та іншого ресурсного забезпечення завдань і функцій публічної влади на регіональному та місцевому рівнях» (Казанчан, 2005: 1).

Подальші частини роботи А.А. Казанчана також свідчать про те, що він цілком вірно методологічно визначився зі співвідношенням конституційного регулювання та адміністративного регулювання, а також зі значенням впливу конституційної реформи на адміністративну реформу.

По-третє, інколи фахівці з адміністративного права України, досліджуючи місцеве самоврядування, припускаються методологічних неточностей. Таких неточностей можна було б уникнути у разі ознайомлення з напрацюваннями авторів – фахівців із конституційного права України.

Наприклад, В.В. Мамочка у своїй дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Адміністративно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні» (спеціальність 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право») зазначив: «Досліджуючи процес інституціоналізації місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі державотворення, автор доходить висновку, що в основу формування правової бази місцевого самоврядування чинною Конституцією покладено державницьку теорію місцевого самоврядування. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» реалізує державницьку теорію місцевого самоврядування» (Мамочка, 2010: 7).

Варто підкреслити, що далеко не усі вітчизняні фахівці з конституційного права визнають, що в Конституції України 1996 року, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» втілено саме державницьку теорію місцевого самоврядування.

Загалом доктрина конституційного права на сучасному етапі визнає наявність трьох теорій місцевого самоврядування (інколи їх ще іменують теоріями сутності місцевого самоврядування) – громадівської, державницької та змішаної, тобто громадівсько-державницької. З числа сучасних фахівців із муніципального права України лише В.І. Борденюк вважає, що в українському законодавстві втілено саме державницьку теорію місцевого самоврядування. Усі інші дослідники (їхні праці будуть проаналізовані нижче в цьому підрозділі) впевнені, що в законодавстві знайшла своє втілення або громадівська, або змішана теорія місцевого самоврядування.

Усі праці вчених-конституціоналістів, які стали в нагоді в дослідженні адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні, доцільно поділити на дві групи.

Перша група – це праці тих конституціоналістів, які аналізують проблематику місцевого самоврядування в усіх своїх дослідженнях або в більшості своїх праць.

Друга група – це праці тих фахівців із конституційного права, яких найчастіше цитують у роботах про органи місцевого самоврядування, написаних вченими-адміністративістами.

Щодо першої групи існує багато прикладів, але з урахуванням обмежень обсягу статті наведемо лише один. У процесі аналізу питань адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні доцільно застосовувати праці такого фахівця з конституційного і муніципального права, як професор Н.В. Мішина.

Професор Н.В. Мішина є автором низки праць, які стосуються загальних муніципально-правових питань (Mishyna, 2015; Мішина, 2020). Також у процесі визначення елементів системи органів місцевого самоврядування в Україні стануть у нагоді її напрацювання щодо переліку цих органів.

Зокрема, авторка приділила значну увагу визначенню того, що органи самоорганізації населення не варто включати до цієї системи.

Що ж є важливим, коли йдеться про органи самоорганізації населення?

По-перше, вони згадуються у ст. 140 Конституції України, тобто у тому її розділі, який присвячений місцевому самоврядуванню.

По-друге, про них є багато згадок і в положеннях Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», у т.ч. вони названі одним з елементів системи місцевого самоврядування в Україні.

У зв'язку з цим виникає важливе для нашого дослідження запитання: чи є органи самоорганізації населення органами місцевого самоврядування? Від відповіді на це запитання залежатиме структура системи органів місцевого самоврядування, функціонування яких буде досліджуватися з метою подальшого удосконалення його адміністративно-правового регулювання.

Під час відповіді на це запитання в нашому дослідженні застосовувалась низка висновків, пропозицій та розробок професора Н.В. Мішиної.

Так, дослідниця підійшла до аналізованого інституту в історичній перспективі. Щодо будинкових, вуличних тощо комітетів вона зазначила, що протягом десятирічч вони мали різну природу: «Виявлено, що, уперше виникнувши на території України як інститути із громадською природою на початку ХХ ст., міські органи самоорганізації населення (далі – СОН) були одержавлені у середині 30-х рр. минулого століття, і тільки з проголошенням незалежності України почали набувати громадських рис» (Мішина, 2009: 6). Отже, ці органи інколи мали громадську природу і тоді не вважались органами місцевого самоврядування. А інколи – здебільшого в радянські часи – вони не мали громадської природи, їхня природа була державною (державницькою). І тоді вони розглядалися як органи місцевого самоврядування, такий підхід був справедливим та виваженим.

Щодо періоду незалежності нашої країни дослідниця узагальнює, що «в Україні органи СОН було включено до муніципальної системи у 1990 р. Законом «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування». Із того часу не вироблено єдиного послідовного підходу до нормативно-правової регламентації створення і діяльності органів СОН. Це призвело до того, що нині в країні існують органи СОН як із громадською, так і з публічною природою (останні переважають). На їхню природу впливає, передусім, те, від кого виходила ініціатива їх створення, ким і на яких умовах вони фінансуються та наскільки їх члени є незалежними від органів публічної влади та їхніх посадових осіб» (Мішина, 2009: 26). Варто повністю погодитись із висновками дослідниці та враховувати їх у процесі здійснення аналізу адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні.

Професором Н.В. Мішиною після історичного екскурсу «розглянуто природу органів СОН, доведено її залежність від суб'єкта, який ініціює створення органу СОН, джерел фінансування діяльності цих органів та їх персонального складу. Зроблено висновок про те, що в зарубіжних країнах органам СОН притаманна або виключно громадська, або виключно публічна природа (якщо вони належать до муніципальної системи). Констатовано, що нині в Україні є можливим існування органів СОН як із громадською, так і з публічною природою, хоча кількість останніх є значно більшою» (Мішина, 2009: 14). Таким чином, вона не вважає ці органи елементами системи органів місцевого самоврядування в Україні, не зараховує їх до числа органів місцевого самоврядування.

На користь цього свідчить і те, що Н.В. Мішина переконливо доводить: «На сучасному етапі в Україні органи СОН – це представницькі органи, що захищають соціальні, економічні, культурні та ін. інтереси місцевого характеру членів територіальної мікрогромади. Територіальна мікрогромада – це жителі частини населеного пункту (будинку, вулиці, кварталу, мікрорайону тощо), між якими сформувалися відносно стійкі прямі соціальні зв'язки. Термін «територіальна мікрогромада» запропоновано ввести в доктринальний обіг на підставі проведення порівняльно-правового дослідження. Його назву надано за аналогією з терміном «територіальна громада», вони співвідносяться як частина і ціле» (Мішина, 2009: 26). Проаналізувавши ці міркування, можна знайти додаткові аргументи на користь того, щоб не включати органи самоорганізації населення до системи органів місцевого самоврядування. Варто визнати аргументацію, сформульовану професором Н.В. Мішиною, вагомою та переконливою.

Висновки. Переходячи до другої групи досліджень фахівців із конституційного права, що стали у нагоді при аналізі адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні, варто нагадати, що до цієї групи входять праці тих фахівців із конституційного права, яких найчастіше цитують у роботах про органи місцевого самоврядування, написаних вченими-адміністративістами.

Крім праць авторів, зазначених вище, часто в монографічних дослідженнях із питань місцевого самоврядування фахівці з адміністративного права застосовують такі праці конституціоналістів (автори наведені в алфавітному порядку): С.В. Болдирєва на тему «Організаційно-правові питання місцевого самоврядування в Україні», Ю.В. Делія на тему «Правові основи місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії і практики», Ю.З. Торохтія на тему «Правові засади взаємодії місцевих державних адміністрацій та місцевого самоврядування в Україні».

Перспективи подальших творчих розвідок у цьому напрямі вбачаються в пошуку інших напрямів подальшого удосконалення адміністративно-правового регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні.

Список використаних джерел:

1. Алтуніна О.М. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо здійснення делегованих функцій та повноважень виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
2. Казанчан А.А. Правозастосувальна діяльність органів місцевого самоврядування: питання теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 22 с.
3. Константий О.В. Джерела адміністративного права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 18 с.
4. Мамочка В.В. Адміністративно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
5. Мішина Н.В. Органи самоорганізації населення в Україні: типологія та класифікація. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Том XX VI. Одеса, 2020. С. 81–89.
6. Мішина Н.В. Органи самоорганізації населення: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2009. 38 с.
7. Мішина Н.В. Сучасні процеси децентралізації виконавчої влади та реформування місцевого самоврядування в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2014. Т. 14. С. 228–233.
8. Mishyna N.V. Doctrine of separation of powers at the local government level: the Ukrainian experience. *Молодий вчений*. 2015. № 12.1. С. 97–101.

References:

1. Altunina, O.M. (2009) *Diyal'nist' orhaniv mistsevoho samovryaduvannya shchodo zdiysnennya delehovanykh funktsiy ta povnovazhen' vykonavchoyi vlady* [Activity of local self-government bodies concerning realization of delegated functions and powers of executive power]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv. 20 p. [in Ukrainian].
2. Kazanchan, A.A. (2005) *Pravozastosuval'na diyal'nist' orhaniv mistsevoho samovryaduvannya: pytannya teorii ta praktyky* [Law enforcement activity of local governments: questions of theory and practice]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. 22 p. [in Ukrainian].
3. Konstantyy, O.V. (2000) *Dzherela administratyvnoho prava Ukrayiny* [administrative regulation of local self-government, local self-government, territorial community, local executive power, public power.]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv. 18 p. [in Ukrainian].
4. Mamochka, V.V. (2010) *Administratyvno-pravovi harantiyi mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini* [Administrative and legal guarantees of local self-government in Ukraine]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
5. Mishyna, N.V. (2020) *Orhany samoorganizatsiyi naseleennya v Ukrayini: typolohiya ta klasyfikatsiya* [Bodies of self-organization of the population in Ukraine: typology and classification]. *Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu «Odes'ka yurydychna akademiya»*. Vol. XXVI. Odesa. P. 81–89. [in Ukrainian].
6. Mishyna, N.V. (2009) *Orhany samoorganizatsiyi naseleennya: porivnyal'no-pravove doslidzhennya* [Bodies of self-organization of the population in Ukraine: typology and classification]: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Odesa. 38 p.
7. Mishyna, N.V. (2020) *Suchasni protsesy detsentralizatsiyi vykonavchoyi vlady ta reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya v Ukrayini* [Modern processes of decentralization of executive power and reform of local self-government in Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu «Odes'ka yurydychna akademiya»*. Vol. 14. P. 228–233. [in Ukrainian].
8. Mishyna, N.V. (2015) *Doctrine of separation of powers at the local government level: the Ukrainian experience*. *Molodyy vchenyy*. № 12.1. P. 97–101. [in English].